МОВА І ПРАВО: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗУМІННЯ, ТЛУМАЧЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА

Матеріали XII
міжвузівського круглого столу
(26 жовтня 2026 року)

Одеса – 2026

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра мовної підготовки

МОВА І ПРАВО: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗУМІННЯ, ТЛУМАЧЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА

Матеріали XII міжвузівського круглого столу (26 жовтня 2026 року)

Одеса
2026

УДК: 811.161.2:372.461

ОРГКОМІТЕТ КРУГЛОГО СТОЛУ

Голова:

Корнієнко М.В. – перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ доктор юридичних наук, професор, полковник поліції

Члени оргкомітету:

Домброван Н.В. – начальник відділу організації наукової роботи кандидат юридичних наук, доцент

Подлісецька О.О. – доцент кафедри мовної підготовки кандидат філологічних наук, доцент

Ситько О.М. – завідувач кафедри мовної підготовки кандидат філологічних наук, доцент

Тягнирядно Є.В. – доцент кафедри мовної підготовки кандидат педагогічних наук, доцент

Шаповаленко Н.М. – доцент кафедри мовної підготовки кандидат філологічних наук, доцент

Мова і право: лінгвістичний аспект розуміння, тлумачення та застосування права: матеріали міжвузівського круглого столу (26 жовтня 2026 року). — Одеса: ОДУВС, 2026. — 360 с.

© Одеський державний університет внутрішніх справ, 2026

УКРАЇНСЬКА МОВА В УМОВАХ ВІЙНИ: НОВІ МОВНІ ЯВИЩА, КОМУНІКАТИВНІ ВИКЛИКИ ТА РОЛЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Сікорська Вікторія,
старший викладач кафедри мовної підготовки
Одеський державний університет внутрішніх справ

Мова є не лише засобом передавання інформації, а й важливим чинником формування суспільної свідомості, збереження історичної пам'яті та консолідації нації. В умовах російсько-української війни значення української мови суттєво посилилося, оскільки вона стала одним із символів державної незалежності, культурної самобутності та громадянської солідарності. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну актуалізувало питання мовного самовизначення, переосмислення історичного досвіду й усвідомлення ролі державної мови в забезпеченні національної безпеки. Дослідниця Інна Ренчка, аналізуючи зміни мовної ідентичності українців на початку повномасштабної війни, звертає увагу на посилення об'єднавчої функції української мови, поширення практик переходу на українську та переосмислення її значення в суспільному житті [1]. Водночас воєнний період спричинив активізацію словотворчих процесів, появу нових комунікативних моделей і трансформацію мовних засобів вираження колективного досвіду.

Актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного дослідження змін у сучасній українській мові, визначення їхнього впливу на суспільну комунікацію та з'ясування можливостей мовної освіти у формуванні національно свідомої, комунікативно компетентної особистості.

Війна є потужним чинником мовної динаміки, оскільки змінює суспільні потреби, актуалізує нові поняття та формує специфічні способи осмислення дійсності. Українська мова в сучасних умовах демонструє активізацію лексичних, словотвірних і семантичних процесів, що відображають військові події, волонтерську діяльність, досвід вимушеного переміщення населення та трансформацію громадянської свідомості.

Одним із найпомітніших явищ є розширення тематичних груп лексики, пов'язаних із воєнною реальністю. У повсякденному та медійному мовленні активно використовуються слова дрон, безпілотник, укриття, евакуація, волонтерство, донат, збір, тривога, деокупація, відновлення. Частина цих одиниць існувала в мові й раніше, однак війна значно розширила сфери їх уживання, змінила частотність та актуалізувала нові відтінки значень. Отже, не кожне поширене під час

війни слово є неологізмом: мовні зміни охоплюють як появу нових одиниць, так і переосмислення вже наявних.

Характерною ознакою сучасного мовного простору є продуктивність словотворення. У неформальній комунікації, соціальних мережах і публіцистиці виникають оказіоналізми, експресивні назви та скорочення, які передають оцінне ставлення мовців до подій. Такі утворення можуть швидко поширюватися завдяки цифровим платформам, ставати впізнаваними маркерами групової належності або, навпаки, зникати після втрати актуальності відповідного явища.

Важливим процесом є також зміна семантики слів. Наприклад, поняття тил, фронт, незламність, спротив, єдність набули додаткового суспільного й емоційного навантаження. Слово донат стало широко вживаним позначенням добровільного фінансового внеску, передусім на підтримку оборони, гуманітарних ініціатив і постраждалих громадян. Поняття укриття в повсякденному мовленні дедалі частіше пов'язується з безпекою, відповідальністю та спільним досвідом переживання небезпеки.

Значний вплив на мовну практику мають соціальні мережі. Вони прискорюють поширення нових слів, абревіатур, мемів і стійких висловів, сприяють формуванню цифрового фольклору. Водночас швидкість комунікації нерідко зумовлює порушення мовних норм, поширення кальок, орфографічних помилок і надмірне використання іншомовних запозичень. Тому актуальним залишається питання розмежування природних мовних інновацій, ситуативного сленгу та нормативних засобів літературної мови.

Отже, мовні процеси воєнного часу відображають не лише зміни в лексичному складі української мови, а й трансформацію суспільних цінностей, моделей поведінки та колективного досвіду.

Одним із головних викликів воєнного періоду є забезпечення достовірності та зрозумілості інформації. В умовах інформаційного протистояння мовлення стає інструментом не тільки інформування, а й впливу на громадську думку. Дезінформація, маніпулятивні повідомлення, емоційно забарвлені заголовки та вирвані з контексту цитати можуть спричиняти непорозуміння, посилювати тривожність і підривати довіру до офіційних джерел.

За таких обставин особливого значення набуває медіаграмотність, яка передбачає вміння перевіряти походження повідомлень, зіставляти інформацію з кількох джерел, розпізнавати маніпулятивні мовні конструкції та відокремлювати факти від оцінок. Важливою складовою відповідальної комунікації є дотримання інформаційної безпеки, зокрема

обережне поширення відомостей, які можуть зашкодити людям або створити загрозу безпеці.

Іншим викликом є емоційне навантаження мовлення. Воєнний досвід зумовлює потребу в точних, тактовних і психологічно чутливих формулюваннях. Спілкування з військовослужбовцями, ветеранами, внутрішньо переміщеними особами, родинами загиблих і зниклих безвісти потребує уважного ставлення до контексту, уникнення стигматизувальних висловів та поваги до особистих меж співрозмовника. Мовна компетентність у цьому разі передбачає не лише правильність висловлювання, а й розуміння його можливого впливу на адресата.

Окремої уваги потребує мовна взаємодія в багатомовному суспільстві. Українці мають різний мовний досвід, зумовлений регіональними особливостями, родинним середовищем, попередньою освітою та життєвими обставинами. Перехід на українську мову для частини громадян є поступовим процесом, який потребує практики, доступних освітніх можливостей і доброзичливого комунікативного середовища. Тому утвердження державної мови доцільно поєднувати з підтримкою тих, хто її опановує, не перетворюючи мовні труднощі на підставу для приниження чи суспільного відчуження.

У професійній сфері особливого значення набуває стандартизація термінології, точність документування та однозначність повідомлень. Це стосується державного управління, освіти, медицини, права, правоохоронної діяльності та міжнародної співпраці. Нечітке формулювання, некоректне використання терміна або неоднозначність інструкції можуть негативно впливати на якість професійної взаємодії. Отже, розвиток культури українськомовного спілкування є необхідною умовою ефективної комунікації в умовах війни.

Національна ідентичність формується під впливом історичної пам’яті, культурних традицій, спільних цінностей, символів і досвіду суспільної взаємодії. Мова посідає особливе місце в цій системі, оскільки забезпечує передавання культурної спадщини між поколіннями, зберігає історичні смисли та створює простір спільного осмислення сучасних подій. У період війни її значення виходить за межі побутового спілкування й набуває виразного державотворчого та консолідаційного характеру.

У дослідженні Г. В. Шумицької простежено зміни мовної ідентичності українців упродовж 2022 року та підкреслено значення української мови як чинника національної самосвідомості й суспільної єдності [2]. Мовний вибір у таких обставинах може відображати особисту позицію, усвідомлення культурної належності та прагнення підтримувати український інформаційний і культурний простір. Водночас національну ідентичність не варто зводити винятково до мови повсякденного

спілкування: вона охоплює громадянську відповідальність, повагу до держави, історії, культури та прав інших людей.

Нормативно-правовою основою функціонування української мови є Конституція України та Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3; 4]. Закон визначає правові засади використання державної мови в суспільно значущих сферах і пов'язує її функціонування з державотворенням, національною безпекою та суспільною єдністю. Таким чином, підтримка української мови має не лише культурне, а й інституційне значення, адже сприяє доступності публічних послуг, належній роботі державних установ і розвитку спільного комунікативного простору.

Важливим аспектом є відновлення історичної справедливості в мовній сфері. Упродовж тривалого історичного періоду українська мова зазнавала обмежень, а її суспільні функції звужувалися внаслідок політики русифікації. За сучасних умов розширення українськомовного освітнього, наукового, культурного та медійного просторів сприяє подоланню наслідків мовної асиметрії. Водночас цей процес має ґрунтуватися на якісній освіті, доступності культурного продукту та формуванні стійкої мотивації до використання державної мови.

Отже, українська мова виступає засобом збереження колективної пам'яті, культурної тяглості та символічного окреслення спільного простору належності. Її об'єднавча функція особливо важлива в суспільстві, яке переживає воєнні втрати, вимушене переміщення населення й необхідність відновлення соціальних зв'язків.

Важливим завданням закладів вищої освіти є формування мовної особистості, здатної ефективно комунікувати в академічному, професійному та міжкультурному середовищах. У сучасних умовах мовна освіта має поєднувати засвоєння літературних норм із розвитком критичного мислення, медіаграмотності, навичок аргументації та етичної взаємодії.

Для викладачів кафедри мовної підготовки актуальним є використання міждисциплінарного підходу, який дає змогу інтегрувати мовні знання з професійними потребами здобувачів вищої освіти. Доцільними є аналіз автентичних медійних текстів, опрацювання фахової термінології, моделювання професійних діалогів, редагування офіційних документів і дискусії щодо етичних аспектів публічного мовлення. Такі форми роботи розвивають здатність чітко формулювати думки, обґрунтовувати позицію, розрізняти факти й оцінки та відповідально використовувати мовні засоби.

Особливої актуальності набуває професійна комунікація у сфері правоохоронної діяльності. Майбутні фахівці повинні володіти

навичками складання зрозумілих документів, надання точних роз'яснень, спілкування з громадянами в конфліктних ситуаціях і взаємодії з представниками інших культур. Володіння державною мовою є необхідною складовою професійної компетентності, а знання іноземних мов розширює можливості міжнародного співробітництва, обміну досвідом і представлення українських інституцій у міжнародному середовищі.

Важливо також розглядати мовну освіту як простір підтримки та інтеграції. Здобувачі освіти, які пережили вимушене переміщення, втрату звичного середовища або тривале навчання в дистанційному форматі, можуть мати різні освітні потреби. Створення відкритого комунікативного середовища, у якому заохочується грамотне мовлення, повага до співрозмовника й готовність удосконалювати мовні навички, сприяє академічній успішності та соціальній згуртованості.

Таким чином, сучасна мовна освіта має не лише передавати знання про мовну систему, а й формувати відповідального учасника суспільної комунікації, здатного протидіяти маніпуляціям, зберігати культурну самобутність і здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог демократичного суспільства.

Російсько-українська війна стала чинником інтенсивних змін у функціонуванні української мови. Воєнний досвід спричинив активізацію тематичних груп лексики, поширення словотвірних інновацій, переосмислення значень слів і трансформацію цифрової комунікації. Ці процеси відображають зміни суспільних потреб, цінностей і способів осмислення дійсності.

Водночас комунікативний простір воєнного часу характеризується низкою викликів: поширенням дезінформації, маніпулятивних повідомлень, емоційно навантаженої лексики та необхідністю забезпечення точності професійного мовлення. Подолання цих викликів передбачає розвиток медіаграмотності, культури мовлення, критичного мислення й відповідальної комунікативної поведінки.

Українська мова відіграє важливу роль у збереженні національної ідентичності, передаванні культурної пам'яті та консолідації громадян. Її суспільне значення реалізується не лише через державний статус, а й через щоденну мовну практику, освітню діяльність, наукову комунікацію та створення якісного українськомовного контенту.

Отже, пріоритетним завданням закладів вищої освіти є формування мовної та комунікативної компетентності, яка поєднує нормативність мовлення, професійну точність, критичне мислення й повагу до людської гідності. Подальше дослідження мовних змін воєнного періоду дасть

змогу глибше осмислити сучасні тенденції розвитку української мови та її значення для зміцнення національної стійкості.

Література

1. Ренчка І. Зміни мовної ідентичності українців на початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну (на матеріалі соціальних мереж та інтернет-видань кінця лютого — початку квітня 2022 р.). *Мова: класичне — модерне — постмодерне.* 2023. № 9. С. 72–98.

2. Шумицька Г. В. Зміни в мовній ідентичності українців під час російсько-української війни: 2022 рік. *Українська мова.* 2022. № 4 (84). DOI: https://doi.org/10.15407/ukrmova2022.04.003.

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 11.10.2026).

4. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25квітня 2029 р.№2704-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. №21. Ст.81 URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2704-19 (дата звернення 11.10.2026.)

5. Котлова Л., Циганюк Г. Вплив воєнного часу на мовну ідентичність українців. *Актуальні питання гуманітарних наук.*2025. Вип. 84, т.2. DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/84-2-29.

ЗМІСТ

Давиденко В'ячеслав
Вітальне слово 3
Арапакі Марина
Психолінгвістичний аналіз використання воєнних термінів в англійській мові 4
Drapaliuk Kateryna
Linguistic Means of Emotional Expression in War Discourse 6
Zubenko Viktoriia
Computerization of Legal Texts: Linguistic Challenges of Interpretation and Application of Law 9
Yelisieieva Svetlana
Errors in the Judicial Interpretation of Testimony and Their Consequences 11
Ізотова Ганна
Організація самостійного вивчення англійської мови в умовах інтенсивної мовної підготовки 15
Караваєва Тетяна
Polysemy in English Legal Terminology and the Challenges of Translation into Ukrainian 17
Lisovska Alla
From Traditional Vocabulary to Specialised Terminology: Theoretical Approach 20
Моргунова Тетяна, Волощук Єлизавета
Українська мова в соціальних мережах під час війни: тенденції використання та комунікативні виклики 24
Подлісецька Ольга
Якість володіння українською мовою держслужбовців 27
Пренько Яна
Мовні виклики цифрової епохи: вербальний кібербулінг як об'єкт лінгвопсихологічного дослідження 30
Ситько Олена
Гендерно чутлива комунікація в освітньому просторі закладів вищої освіти: лінгвістичний та соціокультурний аспекти 32
Сікорська Вікторія
Українська мова в умовах війни: нові мовні явища, комунікативні виклики та роль у збереженні національної ідентичності 37
Тягнирядно Євгенія
Мовна поведінка особистості в цифровому просторі: соціальні, комунікативні та культурні виміри 42